

Katarina Klančnik Kocutar: DRAMSKO BESEDILO KOT OSNOVA ZA LUTKOVNO PREDSTAVO

Dramsko besedilo kot osnova za lutkovno predstavo mora izpolnjevati nekatere pogoje, ki so v primerjavi z dramskim gledališčem posebni. Omogočati mora dovolj aktivnosti, ki pa niso ilustracija besedila. Včasih pa se celo primeri, da na začetku ne izhajamo iz dramskega besedila, pač pa je pot do predstave drugačna.

Kot primer bom navedla predstavo *Čarobni čembalo* v Lutkovnem gledališču Maribor. Predstava je nastala ob 250-letnici Mozartovega rojstva. Mozartov lik je bil izhodišče za nastanek izvornega sinopsisa dirigenta Simona Robinsona. Nastavil je osnovne osebe, med katerimi je v ospredje postavil lik čarobnega čembala. Nato smo raziskovali naprej in v Mozartovem življenjepisu našli zamisel za zgodbo in dramaturški lok. Kot motor dogajanja je služilo triletno evropsko potovanje – turneja – mladega skladatelja in njegove družine. Navdih za podobe, iz katerih smo izhajali, je bila Mozartova glasba. Prav podobe in ne besede so bile osnova za gradnjo prizorov. Skozi slikovita prizorišča smo peljali skladatelja in njegovo sestro ter dramsko osebo Čarobni čembalo, ki pooseblja odrasli svet z modrostjo svojih replik. Predvsem smo se poglobili v lik (lutko) čembala, ki je simpatičen, nevsiljivo pedagoški, ko po dolgem (250 let) spanju oživi, in je tako živa priča preteklosti. Obenem se čembalo spreminja v funkcionalni del prizorišča (kočija, drsališče, ladja, koncertna dvorana ...). Tako nam je uspelo otrokom približati čembalo kot inštrument, nekaj zgodovinskih dejstev o skladatelju in sporočilo o čarobnosti glasbe. Predstava deluje tako, kot smo pričakovali – otroke zapelje historična nota predstave, nevsiljivo izvejo nekaj novih, a resničnih dejstev o Mozartu, potovanje skozi evropska mesta jih drži v potrebni napetosti.

In zdaj k povezavi s temo simpozija. Kljub temu da je predstava dobra, ima kompaktno zgodbo, ki se razplasti pred očmi gledalca, pa dramska predloga sama po sebi ni nič posebnega. Besedilo vstopa v odnos z gledalci skozi predstavo, je njen nedeljivi del, deloma se bere celo kot scenarij. Dramsko besedilo je, sicer v manjši meri, nastajalo celo hkrati z nastajanjem predstave, na odru. To seveda ne pomeni, da replike niso izbrane, da je umanjkala skrb za jezik, za poetične poudarke ... vendar se je besedilo rodilo in se spreminjalo »v funkciji« predstave, deloma časovno vzporedno in ne v celoti pred njo, kakor je praviloma praksa v dramskem gledališču. Ena od njegovih lastnosti je, da ni gostobesedno, saj bi z gostobesednostjo prekrili glasbo, napetost bi mestoma gotovo popustila, verbalno bi ilustrirali podobe, ki so tako imele življenjski prostor, da so zasijale v gledališkem prostoru, barvite in podprte s čudovito glasbo. Tvorci predstave si besedila kot samostojnega dramskega besedila ne bi upali ponujati v branje, še vedno pa vemo, da smo v celoti in gledališko gledano, opravili dobro delo. Seveda ne gre za osamljen primer, takih je v našem lutkovnem gledališču še več in prepričana sem, da podoben način nastajanja predstave ni neobičajen tudi pri drugih lutkovnih ustvarjalcih. Seveda to ne pomeni, poudarjam še enkrat, da posvečamo skrb za jezik in za tehtne in premišljene dialoge kaj manj pozornosti. Gre le za drugačen pristop k ustvarjalnemu postopku in za to, da dramsko besedilo v lutkovni predstavi nima vedno primata.

Emica Antončič, direktorica in glavna urednica Založbe Aristej: KNJIŽNE IZDAJE MLADINSKE DRAMATIKE

Z založniške perspektive bi bilo treba v zvezi z mladinsko dramatikom reči, da se

je v zadnjem desetletju marsikaj spremenilo. Naša največja založba Mladinska knjiga je v svoji zbirki Mladi oder, ki je bila namenjena izdajanju mladinske dramatike in ki je izhajala vse od leta 1945, zadnjo knjigo izdala leta 1997. Prav dobro se še spomnim, da je eden od njihovih urednikov na nekem strokovnem srečanju o mladinski književnosti v 90. letih izjavil, da se jim zbirke v nakladi 500 izvodov ne spleča izdajati. K tej številki se bom še vrnila.

Potem je za nekaj let zavladovalo zatišje in mladinska dramatika v knjigah ni izhajala. Okoli leta 2000, ko je v okviru devetletne osnovne šole zaživel izbirni predmet gledališki klub, pa je izšlo spet nekaj dramskih besedil. Verjetno so založniki predvidevali, da bo zaradi tega predmeta večje povpraševanje po dramatiki.

Danes izhajata na Slovenskem dve zbirki mladinske dramatike: naš Lutkovni oder (od leta 2000) in Primadona založbe Tuma (od leta 2002). V Založbi Aristej je zbirka Lutkovni oder nastala kot del našega gledališkega programa za otroke in mladino. Pričeli smo ga leta 1996 z *Gledališkim pojmovnikom za mlade* Blaža Lukana. Kot nekdanja gledališka lektorica sem namreč dobro vedela, da Slovenci nimamo sodobnega izvirnega poljudnoznanstvenega dela o gledališču za mladino in sem povabila dramaturga Blaža Lukana, da takšno knjigo napiše. Iz njegovega Pojmovnika je kasneje izšel še delovni zvezek *Iščemo gledališče* za izbirni predmet gledališki klub (2000), med leti 1995 in 1997 pa je pri nas izhajala zbirka *Moje lutke* Brede Varl. To so bili prvi slovenski priročniki za lutkovne tehnologije, namenjeni predvsem vzgojiteljem, učiteljem in ljubiteljskim lutkarjem. Zbirka je bila kasneje prevedena tudi v hrvaščino in je izšla v Zagrebu. Za nadaljevanje lutkovnega programa v založbi je bilo nujno, da je izdaji priročnikov za izdelavo lutk

sledilo tudi izdajanje dramskih besedil. Tako je nastala zbirka *Lutkovni oder*, ki jo sourejava z Bredo Varl. V sedmih letih je izšlo sedem knjig. Če vemo, da je Mladinska knjiga v 52 letih izdala 51 knjig, vidimo, da se frekvenca izdajanja dramskih besedil (eno na leto) ni bistveno spremenila, medtem ko število izdaj proznih mladinskih del v Sloveniji še kar narašča.

Glede na povratne informacije, ki jih kot urednica dobivam, bi si upala tudi trditi, da danes otroci v glavnem ne berejo več dramatike – razen kot del berila ali obveznega branja, da se seznanijo z literarno zvrstjo. Dramske izdaje jemljejo v roke predvsem tisti, ki se ukvarjajo z mislijo na uprizoritev (vzgojitelji, učitelji, mentorji lutkovnih in dramskih skupin). Zato so tudi današnje knjižne izdaje mladinske dramatike namenjene predvsem uprizarjanju in imajo spremna besedila z napotki za uprizoritev. V Lutkovnem odru tako Breda Varl k vsaki knjižici napiše navodila za izdelavo lutk in scene ter animacijo in jih opremi s skicami.

Zato te knjižice tudi povečini nimajo individualnih kupcev. Poleg javnih knjižnic jih kupujejo predvsem šole (in deloma vrtci, če je besedilo primerno tudi za najmlajše), pa še to samo tiste, ki imajo lutkovno ali dramsko skupino. Tako seveda naklada 500 izvodov povsem zadostuje. Logična posledica tega je, da se je izdajanje mladinske dramatike iz velikih komercialnih založb preselilo v majhne neprofitne založbe in da mora biti podprto s subvencijo.

Pa še nekaj bi omenila: na prodajo vpliva tudi velika inertnost tega – naj mu tako rečem – vzgojno-izobraževalnega tržišča. Če izdamo besedilo že uveljavljenega mladinskega avtorja ali pa dramatisacijo znanega ustnega slovstva, bomo naklado v nekaj letih razprodali, če pa se odločimo za še neuveljavljenega avtorja, nam bo del naklade obležal v

skladišču. Kar je torej že splošno znano in uveljavljeno, se prodaja bolje; uveljaviti novega domačega avtorja, ki ne piše

popularnih, komercialnih del, pa zahteva od založnika ogromno truda, entuziazma in potrpljenja.

7. SLOVENSKI BIENALE ILUSTRACIJE Cankarjev dom, 15. 11. 2006 – 14. 1. 2007

Čeprav brez revolucionarnih novosti je bil 7. slovenski bienale s spremljajočo razstavo in lepo oblikovanim katalogom doslej najbolj reprezentativen. Na njem je sodelovalo tudi največje število avtorjev (57). Od 3. bienala naprej so v katalogu in na razstavi predstavljeni ilustratorji iz začetka oziroma 1. polovice 20. stoletja, iz časa, ko ilustracija še ni izraziteje izstopala kot posebna likovna vrst, niti ni bila namenjena pretežno otrokom (Hinko Smrekar, 1883 – 1943; Gvidon Birolla, 1881 – 1963; Ivan Vavpotič, 1877 – 1943; Maksim Gaspari, 1883 – 1980; Tone Kralj, 1900 – 1975). Od 6. bienala je kot posebna kategorija v razstavo vključena t. i. poljudnoznanstvena ilustracija.

Dr. Jure Mikuž v uvodnem članku v katalogu med drugim razmišlja o pomenu ilustracije s filozofskega, psihološkega in pedagoškega stališča in citira nekatera imena evropskih poznavalcev tega področja. Med drugim poudarja tudi likovno kvaliteto slovenske sodobne, predvsem otroške ilustracije ter odsotnost njene poglobljene ocene. K Mikuževemu tehtnemu razglabljanju lahko dodamo, da ilustracija danes doma in v svetu pridobiva na pomenu, zato se tembolj veselimo uspehov naših ilustratork in ilustratorjev ne le doma, temveč tudi v tujini. Študijo o slikanici *Martin Krpan* Toneta Kralja je tako kot za ostale ilustratorje iz začetka 20. stoletja v prejšnjih katalogih prispeval dr. Andrej Smrekar. Marjanco Jemec Božič, dobitnico letošnje Smrekarjeve

nagrade za življenjsko delo, je predstavila Maruša Avguštin.

K privlačnosti kataloga 7. bienala opazno prispeva naslovnica z ilustracijo Jelke Godec Schmidt, Smrekarjeve nagrajenke na prejšnjem, 6. bienalu ilustracije in nič manj tudi večji formati reproduciranih del. Učinkovitost razstave stopnjujejo raznobarvne podloge za posamezne originalne ilustracije.

Pestrost razstavljenega gradiva je razkrivala bogastvo avtorskih poetik in različnost likovnih tehnik. K uspehu razstave je pripomogla širina in posluš žirije, ki je med predloženimi deli izbrala po svojem prepričanju najboljšo, kar se ji je odkrivalo med široko paleto ilustratorskih prijemov. Opazna značilnost 7. bienala, če ga primerjamo s šestim, je bila številčnejša zastopanost poljudnoznanstvenih ilustracij, dalje ilustracij za odrasle, več je bilo črno-belih in laviranih risb, kolažev in praskank. Vidno je bilo tudi upadanje ilustratorjev starejše generacije in naraščanje prisotnosti mladih avtorjev, ki prihajajo z Oddelka za oblikovanje ALU in Visoke šole za risanje v Ljubljani.

Strokovna žirija 7. bienala ilustracije je podelila: Smrekarjevo nagrado, dve Smrekarjevi plaketi in tri Smrekarjeva priznanja za ilustracijo.

Alenka Sottler je prejela Smrekarjevo nagrado za ilustracije Grimmove pravljice *Pepelka* (Mladinska knjiga, 2006). Slikarkina prepesnitev pravljice v bleščeč likovni jezik v tehniki stare klasične